

Henry Kissinger

100 let
a dnešek

Henry Kissinger

Václav Klaus

Jiří Weigl

Ivo Strejček

Filip Šebesta

Obsah

Část I

Henry Kissinger stále nepominutelný, odvážný a inspirující
(*Ivo Strejček*) 4

Proč IVK právě teď připomíná Henry Kissingera?
(*Václav Klaus*) 8

Část II

Stoletý velikán světové politiky (*Jiří Weigl*) 18

Část III

Nový intervencionismus (*Henry Kissinger*) 26

Vývoj mezinárodního pořádku (*Henry Kissinger*) 29

Jak skončí ukrajinská krize (*Henry Kissinger*) 35

Jak se vyhnout další světové válce (*Henry Kissinger*). 39

Část IV

Vraťme Západu jeho původní smysl (*Václav Klaus*) 44

Kissinger je jenom jeden, Trussovými se může dláždit
(*Ivo Strejček*) 49

Zamyšlení nad ukrajinskou krizí (*Jiří Weigl*) 51

Kissingerův světový řád – zamyšlení nad knihou
World Order (*Filip Šebesta*) 57

Klaus: Samotné bombardování situaci v Kosovu nevyřeší
(*ČTK*). 62

Část I

Henry Kissinger stále nepominutelný, odvážný a inspirující

Ivo Strejček

člen správní rady IVK

27. května 2023 se dožívá neuvěřitelných 100 let svého života Henry Alfred Kissinger, americký státník a diplomat, historik, teoretik mezinárodních vztahů a publicista. Už samotné výročí jeho narozenin by stálo za rozsáhlou studií jeho celoživotní práce. My v Institutu Václava Klause budeme skromnější. Chceme při příležitosti Kissingerových narozenin připomenout zejména jím celoživotně prosazovanou – a úspěšnou – diplomacii pojistek a protiváh, zahraniční politiku praktickou a neideologickou, politiku reálnou. Zahraniční politiku, která dnešku chybí. Absentuje nejen v zahraniční politice české, což už po celá desetiletí není žádným překvapením, neboť v Čechách se „kissingerovcům“ tradičně nedaří, její racionalita chybí především v americké diplomacii, kde by jí v současnosti bylo tolik třeba.

Nemá příliš smysl v úvodním textu našeho dnešního vydání Newsletteru Plus, který Henrymu Kissingerovi věnujeme, příliš obšírně tohoto velíkána světové politiky představovat. To v následujících textech výmluvně činí jak Václav Klaus, tak Jiří Weigl. To, co je však na úvod nezbytné vyjasnit, jsou důvody, proč v dnešní době považujeme Kissingerovy názory za

zásadní, nepominutelné, odvážné, inspirativní – a především nezbytné. To je základním posláním i cílem publikace, kterou právě otevíráte.

Kissingerovy názory, které ve svém politickém životě úspěšně prosazoval, vycházejí z hluboké analýzy evropského uspořádání po uzavření Vestfálského míru v roce 1648. Ten podle Kissingera „neodrážel vzájemné hluboké mravní pochopení válečných soupeřů, nýbrž pragmatické vyrovnání se s realitou, ve které neztvrdil žádný specifický nárok na pravdu, ale vznikla mocenská rovnováha jako přirozený a žádoucí stav.“¹ Vestfálské evropské uspořádání, ze kterého vznikla struktura moderních evropských států, bylo vždy pro Kissingera východiskem pro obhajobu existence národních států i zdrojem chápání obhajob jejich zájmů.

Druhým milníkem Kissingerových formulací politik „vyvažování a pojistek“ byl Vídeňský kongres (1814–1815), který hledal mírové uspořádání kontinentu po „bouři zvrátů, které rozbily téměř všechny etablované mocenské struktury“. Svátá aliance Rakouska, Ruska a Pruska, o pár let později rozšířená o poraženého nepřítele Francii, přinesla evropskému kontinentu sto let bez válek a relativní prosperity. Metternichův koncept „realistického vyvažování sil“, ve kterém si tak dobře porozuměl s britským Castelreaghem, byl dalším ze zdrojů Kissingerova uvažování.

Třetím, z celé řady historických podnětů, které ovlivnily Kissingerovo uvažování, byla jeho rezervovanost k americkému „wilsonovskému“ idealismu. Kissinger se domníval, že Wilson rozvrátil vestfálskou koncepci nezasahování a postuloval v důsledku sporný (jak na konci 20. století ukázaly příklady rozpadu Československa nebo dramatické události rozpadající se Jugoslávie) imperativ sebeurčení národů. Vstup „wilsonovských“

¹ Kissinger, Henry: *Uspořádání světa*, Prostor 2023, s. 17.

USA do první světové války se „uskutečnil pod praporem univerzálního morálního nároku ... , který usiloval o rozšíření systému vlády existujícího v severoatlantických zemích a v té formě, kterou prosazoval Wilson. ... V této vizi, jen s mírnými úpravami, spočívá americký program světového pořádku.“²

Kdyby se Kissinger řídil pouze tímto wilsonovským naivismem, nikdy by zřejmě nedosáhnul tak pronikavých úspěchů své „trojúhelníkové diplomacie“ (USA – Sovětský svaz – Čína), v „kyvadlové diplomacii“ (Izrael – Egypt) nebo při nekonečně složitém vyjednávání s reprezentací komunistického Vietnamu o ukončení Vietnamské války.

Za Henrym Kissingerem je dlouhá řada významných diplomatických úspěchů a zahraničně-politických průlomů, jejichž byl – přinejmenším – jedním ze spoluautorů.

Už proto je třeba tomuto velikánu zahraniční politiky naslouchat i v době, kdy probíhá rusko-ukrajinská válka. V hodnocení příčin vzniku tohoto konfliktu je Kissinger tradičně přímočarý a viní Západ, že udělal příliš málo, aby si Rusko na sebe po rozpadu Sovětského svazu navázal a tvrdí: „Spojené státy a jeho spojenci potřebují ve vztahu k Rusku definovat dvě základní priority. Musí si uvědomit, že hlasu Ruska musí být nasloucháno s respektem, a současně učinit vše pro to, aby Rusko získalo pocit plnohodnotné účasti v mezinárodním rozhodovacím procesu.“³

Henry Kissinger není ani proruský, ani proukrajinský. Je v hodnocení válečného konfliktu na Ukrajině tradičně realistický. Uvědomuje si, že ideologizací konfliktu si Západ blokuje cesty k řešení. Odvážně – protože téměř proti všem na severoatlantickém Západě – tvrdí, že řešení konfliktu nespočívá

---

² Kissinger, Henry: *Uspořádání světa*, Prostor 2023, s. 280.

³ Kissinger, Henry: *Does America Need a Foreign Policy?*, Easton Press, 2001, s. 77.

v permanentní eskalaci, že řešením musí být jen a jedině mírová dohoda, ve které, ano, asi všichni její účastníci budou něco trazit.

Newsletter Plus, který vám dnes nabízíme, je nejen připomenutím významných narozenin Henry Kissingera, není jen letným výběrem z jeho názorů, není jen složen z několika drobných příspěvků členů IVK, jeho hlavním cílem je ocenit realismus, umírněnost, vyváženost „kissingerismu“, hledání mocenských rovnováh a vyvažování v zahraniční politice, kterých se dnes tragicky nedostává – a přitom jsou tolik třeba.

2. května 2023

Proč IVK právě teď připomíná Henry Kissingera?

Václav Klaus

Dne 27. května 2023 stoletý Henry Kissinger je mimo veškerou pochybnost mimořádnou osobností světové politiky (ale i akademické sféry a sféry poradcování). Byli jsme obdarováni tím, že jsme někteří měli šanci se s ním opakovaně setkávat. V době po pádu komunismu – i když jeho nejslavnější éra byla již o dvě desetiletí dříve v sedmdesátých letech (viz příspěvek Jiřího Weigla v tomto sborníku) – byl natolik aktivní, že se s ním člověk mého typu setkával poměrně často. U nás v Praze, ale daleko častěji v cizině.

Málo bývá připomínáno Kissingerovo místo narození, kterým byl bavorský Fürth u Norimberku. Dlouho jsem si myslel, že to byl Furth im Wald, nedaleko českých hranic, ale on mi jednou vysvětlil, že se mýlím.

Mladý, tehdy ne Henry, ale Heinz, žil v Německu až do roku 1938, tedy do svých patnácti let. To znamená, že nepominutelné základy svého života prožil v Německu. Jako mnoho židovských rodin odešel před válkou do Ameriky a od roku 1943 ještě stihnul za USA bojovat ve II. světové válce. Nejprve sloužil u pěší divize, ale pak byl u vojenské kontrarozvědky, kde byla využita jeho znalost němčiny. Německo i němčina byly v jeho angličtině cítit i v 90. letech, kdy jsme začali mít první kontakty s lidmi jeho typu a jeho věhlasu. Jeho rychlou akademickou kariéru vystřídal v 60. letech vstup do politického, nebo kolem politiky fungujícího světa.

14. října 1993, New York, USA; foto: ČTK / AP

I přes železnou oponu jsme po srpnu 1968 vnímali Kissingerovu tzv. ping-pongovou diplomacii s Čínou, jím docílený, vskutku historický průlom v americko-čínských vztazích a ve změně konstelace tria USA-SSSR-Čína. Tento jeho velký čin změnil svět. Čin jeho a čin Nixona. Když jsem o tom jednou - v Praze, ve Strakově akademii v 90. letech - mluvil s ex-prezidentem Nixonem, roli Kissingera zdůraznil.

Souhlasně jsem už tehdy vnímal jeho neideologické pojetí zahraniční politiky, jeho practicismus, jeho reálpolitiku, jeho důraz na národní stát a jeho zájmy.

*12. října 1998, Kancelář předsedy Poslanecké sněmovny
Parlamentu ČR; foto: archiv IVK*

Na jaře let 1991 a 1992 jsem jezdil na Helmutem Kohlem – nedaleko Bonnu, v hotelovém komplexu Petersberg, bývalém zámku tyčícím se nad Rýnem – organizovanou konferencí, na níž byl přítomen tehdy snad každý z kategorie who is who. Nejen politici nebo ex-politici němečtí a evropští, ale i američtí a dálnovýchodní. Byly to konference velmi otevřené, dnes bych řekl, že politicky nedostatečně korektní. Vzpomínám si na své ostré spory s norskou premiérkou Brundtlandovou o jí už tehdy prosazovaném konceptu tzv. udržitelného rozvoje (byla jednou z jeho raných autorek a propagátorek) a o nezbytnosti celoevropské armády.

Celý víkend se tehdy sedělo v kruhovém uspořádání podle abecedy. Ukázalo se, že „Ki“ a „Kl“ jsou hned za sebou, a proto jsme s Henry Kissingerem proseděli dvakrát dva dny vedle sebe a souhlasně či nesouhlasně mezi sebou komentovali vystoupení dalších účastníků. Bylo to pro nás oba trochu pomalé. Troufám si říci, že jsme si v mnohém rozuměli. Určitě v odmítání

snění a vizionářství a naopak v důrazu na realistickou, neideologickou politiku. Myslím, že měl pochopení pro naši tehdejší radikální politickou a ekonomickou transformaci (a tiše dodávám, že dával jasně najevo, že mu bylo bližší uvažování mé než našeho tehdejšího prezidenta).

Nevedu si bohužel žádný deníček svých různých setkání se světovými velikány, teď mi to trochu chybí. Napadá mne jeho návštěva Poslanecké sněmovny, když jsem tam tehdy předsedoval. Bylo to 12. října 1998. Je pikantní, že jsem tenkrát na tiskové konferenci řekl, že vypadá ve svých 75 letech velmi svěže. Co bych asi říkal teď, v jeho 100 letech! Blížily se tehdy nálety NATO na Jugoslávii kvůli Kosovu. Oba jsme se shodli, že

2. července 2003, Pražský hrad; foto: ČTK / Krumphanzl Michal

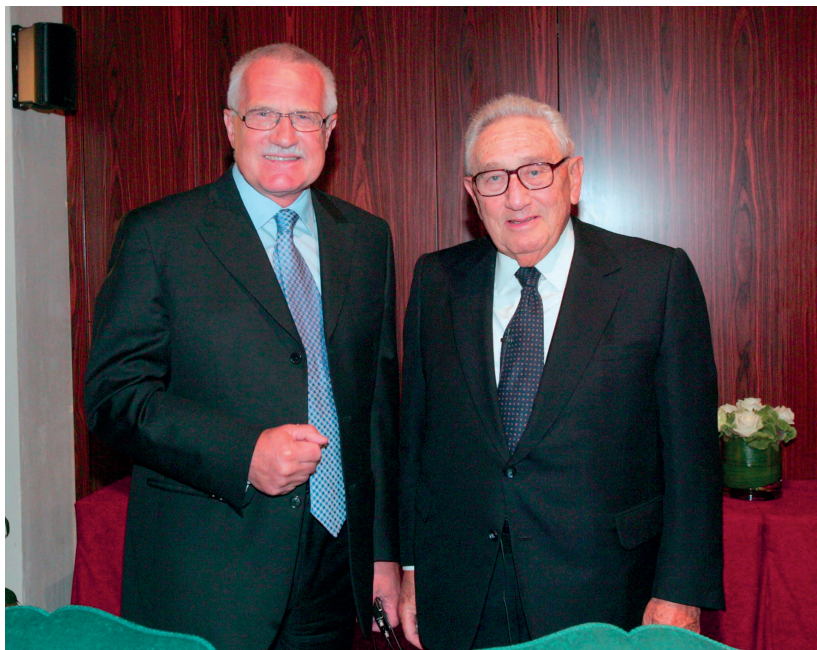
2. července 2003, oběd ve Zlaté jídelně na Pražském hradě, po pravici prezidenta Klause manželka H. Kissingera Nancy; foto: Štěpán Hon

„bombardování ještě nikdy nevyřešilo staletí trvajících problém“ a že se „proti historii nebojuje snadno“.

Napadá mne i jeho návštěva Pražského hradu, když jsem prezidentoval. Vzpomínám na slavnostní oběd ve Zlaté jídelně Pražského hradu v roce 2003.

V září 2005 byla v Praze společností PepsiCo organizována konference Top To Top (viz foto z 11. září 2005), na jejíchž dřívějších ročnících jsem byl několikrát. Vzpomínám zejména na úžasné akce v Benátkách nebo ve Florencii.

MF Dnes informovala o této konferenci v článku s nadpisem „Klaus před Kissingerem kritizoval EU“. Dnes si zoufáme nad přeregulovanou Evropou a já jsem – citát z iDNES.cz – už v roce 2005 říkal: „evropský tržní model se se svou regulací ekonomických aktivit v mnohém podobá tomu, co známe z naší

11. září 2005, konference PepsiCo Top To Top;
foto: Petr Novotný / MAFRA / Profimedia

komunistické minulosti“. Je až nečekané, že jsem to tehdy říkal z pozice prezidenta republiky.

Musím připomenout večeři, kterou na mou počest ve svém vlastním bytě v nevím už kolikátém patře newyorského mrakodrapu na Manhattanu Henry Kissinger zorganizoval. Zúčastnila se jí větší sestava newyorských elit než na podobných akcích, které organizovali politici, kteří stále ještě byli „ve funkci“, ne 30 let po ní. Je známý jeho dlouhotrvající vztah s rodinou Rockefellerů (Kissinger Nelsona Rockefellera intenzivně podporoval v jeho neúspěšné kandidatuře na prezidenta v letech 1964 a 1968).

U dlouhého stolu u večeře seděla na jednom konci moje manželka s Henry Kissingerem a už nevím s kým, na druhém

konci já s paní Kissingerovou a s paní Rockefellerovou. Stůl byl tak velký, že kromě jeho a mého úvodního proslovu mohl člověk komunikovat jen se svými sousedy. Jen jsme si nakonec dali dobrou whisky. Manželka několikahodinový rozhovor s Kissingerem považuje za asi nejzajímavější podobný zážitek, který má, a já – který si to už nepamatuji – jsem jí prý tehdy zklamaně říkal, že jsme s oběma dámami celou dobu mluvili hlavně o jejich domácích kočkách.

Přeskakuji např. různá setkání v Davosu nebo na konferencích v Americe. Poslední mé setkání s Henry Kissingerem bylo v roce 2013 na pohřbu Margaret Thatcherové ve Westminster Abbey. Ta si dopředu vybrala, kdo má sedět v první řadě, a díky tomu jsme byli posazeni nedaleko sebe. V Londýně byla kvůli pohřbu zcela zablokována doprava, a proto se všichni oficiální hosté nejdříve sami dopravili do Lancaster House a pak jsme museli společně jet autobusem do katedrály. Nikdo neměl výjimku.

Stejná procedura se opakovala při zpáteční cestě. Oba jsme toho už měli po těch několika hodinách dost a on je o 18 let starší. Bylo to vlastně skoro přesně před deseti lety. Bylo mu tehdy 90 let. Já jsem se hned odpoledne vracel do Prahy a ptal jsem se ho, jestli se také hned vrací do New Yorku. Henry mi řekl, nikoli, dnes večer letím z Londýna do Číny. Přesně to ho vystihovalo. (Jestli se nemýlím, i já pokračoval tentýž den z Prahy někam do střední Asie.)

Henry Kissinger vystupuje a píše pořád. I dnes. Vždy je to pozorně čteno a posloucháno a vždy to vyvolá silné reakce. V obou směrech, souhlasné i nesouhlasné. Nyní jsou to jeho výroky o Ukrajině, které jsou zcela konzistentní v souladu s jeho celoživotními postoji. Ve svých 100 letech je nemůže opouštět.

I na Ukrajině odmítá plochou ideologizaci ukrajinské války

a dává ji do souvislostí v čase i prostoru. Proto žádá příměří, přerušování války, jednání, kompromis. Bez takového přístupu k věci by určitě nemohl prolomit zatuchlost americko-čínských vztahů, bez něho by nemohl výrazně přispět k ukončení vietnamské války (za což dostal Nobelovu cenu míru), bez toho by nemohl přispět ke zmírnění palestinsko-izraelského konfliktu. Na rozdíl od některých našich válkychtivých politiků a politiků Henryho Kissingera i v jeho 100 letech poslouchám a čtu rád.

2. května 2023

2. července 2003, Pražský hrad; foto: Štěpán Hon

Část II

Stoletý velikán světové politiky

Jiří Weigl

výkonný ředitel IVK

Doyen světové politiky Henry Kissinger, který se právě dožívá neuvěřitelných sta let, je osobností, která nejen před lety svými činy na vrcholné světové politické scéně, ale i svými názory a myšlenkami ovlivňovala a stále ovlivňuje politické dění ve své zemi i ve světě. Americký politik, diplomat, historik, politolog a spisovatel německo-židovského původu uprchl do USA se svou rodinou jako patnáctiletý chlapec. Po absolvování Harvardu se dokázal jako profesor mezinárodních vztahů na této univerzitě rychle prosadit jako expert na zahraniční politiku v prezidentských administrativách demokratů Kennedyho a Johnsona, i republikánů Nixona a Forda. Vrcholem jeho politické kariéry byla právě éra obou republikánských prezidentů. Od roku 1968 zastával post poradce pro národní bezpečnost prezidenta Richarda Nixona, který jej v roce 1973 jmenoval ministrem zahraničí USA. V této funkci vytrval i po Nixonově abdikaci až do konce vlády prezidenta Geralda Forda.

Kissingerův otisk v mezinárodní politice byl a je trvalý proto, že s jeho jménem je po éře vyhrocené konfrontace supervelmocí v prvním období studené války spojen nástup realismu do mezinárodní politiky a zahájení éry uvolňování napětí mezi oběma vojenskými bloky. Kissinger byl na Západě hlavním architektem a představitelem obratu od konfrontace ke koexistenci

a prosazení tohoto obratu mu přineslo velké mezinárodní úspěchy a ocenění.

Hlavním z nich bylo snížení napětí ve vztazích mezi USA a SSSR, jež bylo manifestováno v dojednání první smlouvy o omezení strategických zbraní SALT 1 (1972), navázání a normalizace styků s Čínskou lidovou republikou (ČLR), které změnilo geopolitickou rovnováhu ve světě ve prospěch USA, a ukončení vietnamské války (1973), za něž byl oceněn Nobelovou cenou míru. Významný byl i jeho podíl na deeskalaci arabsko-izraelského konfliktu po tzv. jom-kippurské válce v roce 1973.

Těchto mimořádných diplomatických úspěchů při řešení klíčových bezpečnostních a politických problémů tehdejší doby dosáhl nejen díky svým osobním kvalitám negociátora, ale ve značné míře také v důsledku svých silných názorů na přístup k mezinárodní politice. Kissinger je dlouhodobě prosazuje a objasňuje v řadě svých historických, memoárových a politologických děl, jež celý život publikuje. Řadí se k zastáncům realistické školy v oblasti mezinárodní politiky, která vychází z národních zájmů jejich aktérů a jejich obhajoby. Smysl a cíl mezinárodní politiky a diplomacie vidí Kissinger v hledání a nalézání rovnováhy mezi těmito zájmy suverénních států na základě nezbytných kompromisů. Pro jakoukoliv současnou situaci vidí historické paralely a hledá v nich poučení.

Henry Kissinger je znalcem světové historie a jeho pozornosti se především těší svět od konce třicetileté války do dnešních dnů. Právě ve vestfálském míru, který třicetileté hrůzy posledních náboženských válek v Evropě ukončil, vidí počátek moderního světa založeného na suverenitě států a primátu jejich zájmů. Respekt vůči nim a jejich vyvažování je podmínkou zajištění bezpečnosti pro všechny. Respektování zájmů druhých znamená přechod od konfrontace ke koexistenci a zahlazení

nepřekonatelných antagonismů. Ve světě balancujícím na hraně globálního zničení v jaderné válce supervelmocí to byla zásadní změna přístupu k politice.

Kissinger vždy odmítal a odsuzoval ideologizaci mezinárodní politiky, ať již v její náboženské či moderní tzv. hodnotové podobě, jakožto přístup nebezpečný, nerealistický, otevírající cestu k fanatismu, katastrofám a tragédiím. Jakožto člověk konfrontovaný ve svém životě se dvěma na spekulativních ideologiích založenými totalitami – nacismem a komunismem – dobře rozuměl slabinám a rizikům politiky na těchto ideologiích založené.

Obdobná nebezpečí však vždy cítil a kritizoval i na domácí americké scéně. Právě v USA s jejich puritánskou mesianistickou tradicí mají síly kladoucí do centra zahraničněpolitického snažení utopický hodnotový ideál vždy silnou pozici. „Wilsonismus“, jak tento trvale přítomný a nesmírně vlivný směr americké zahraniční politiky Kissinger nazývá po jeho explicitním zastánci a propagátorovi prezidentovi Woodrowovi Wilsonovi, a jeho moderní projevy jsou předmětem jeho trvalé kritiky.

Henry Kissinger obdivuje jiné velké postavy světové diplomacie a mezinárodní politiky – francouzského kardinála Richelieu v době vestfálského míru, rakouského Klemense Metternicha –hybatele Vídeňského kongresu a architekta Evropy v éře postnapoleonské, a Otto von Bismarcka, který umně formoval vztahy mezi velmocemi na konci 19. století. Všichni tito velikáni měli jedno společné – realismus, respekt k soupeřům a smysl pro rovnováhu moci. Všichni dokázali iniciovat a udržovat systém, který zajišťoval bezpečnost všech tím, že bral ohled na jejich národní zájmy. V jejich pohledu na svět neměly místo předsudky, fanatismus a snaha o zničení protivníka.

S tímto přístupem docílil Kissinger svých hlavních politických úspěchů – na první místo stavěl realistický cíl, kterého

chtěl dosáhnout, partnera k jednání si nevybíral, ale bral ohled na jeho zájmy a hledal průnik s americkými. Jakožto ministr zahraničí světové velmoci neztrácel nikdy ze zorného úhlu geopolitickou perspektivu svých dílčích kroků a snažil se uplatnit americkou převahu bez nadměrného a zbytečného používání vojenské síly.

Dějiny mu daly z velké části za pravdu. Sovětský svaz mírové soutěžení se Západem nepřežil, komunistický Vietnam je dnes z amerického pohledu bezproblémovým partnerem a Blízký východ je po sérii amerických intervencí v daleko beznadějnějším stavu než v éře Kissingerově. Pouze v Číně našel Henry Kissinger více než schopného partnera uvažujícího stejným stylem jako on – Teng Siao-Pching, jehož superrealistické pořekadlo „ať je kočka černá, nebo bílá, jen když chytá myši“ se stalo okřídleným, dokázal Maův rozvrácený extrémistický chaos nastartovat na cestu autoritativního kapitalismu pod rouškou komunismu, v důsledku čehož se Čína za čtyři dekády stala pro USA daleko nebezpečnějším konkurentem, než byl kdy SSSR.

Doma však Henry Kissinger nebyl až takovým prorokem. Přestože je stále zahraničně politickou celebritou prvního řádu a všichni prezidenti cítí povinnost se na něj alespoň zdvořilostně obracet o rady, kormidlo americké zahraniční politiky v tomto století pevně třímají lidé, jejichž názory vycházejí z euforie po debaklu východního bloku a třech dekadách amerického unipolarismu ve světě. Přesvědčení o trvalé a neomezené americké globální převaze a z toho plynoucí všemocnosti dalo vznik názorové skupině tzv. neokonů, kteří od Clintonových dob až do dnešních dnů určují směr americké zahraniční politiky. A ten se od kissingerovských přístupů velmi liší – je v něm minimum místa pro respekt k zájmům potenciálních soupeřů, panuje v něm přesvědčení o univerzalizmu amerických, resp.

západních hodnot a o povinnosti je všemi prostředky, třeba i silou, šířit.

Tato politika příliš úspěšná není. Charakterizují ji debakly, jako je Irák a Afgánistán, arabské jaro a rozvrat Blízkého východu. Velmi nekissingerovské přístupy stojí i za konfrontací s Čínou a krizí a válkou kolem Ukrajiny.

Henry Kissinger je dlouhá léta pozorným analyzátozem a kritikem vývoje mezinárodních vztahů a zahraniční politiky na její nejvyšší úrovni. Po skončení aktivní politické dráhy vydal řadu knih, které mu přinesly milióny čtenářů a velké politické renomé. V poslední době velmi rezonovaly jeho názory na vývoj a perspektivy války na Ukrajině.

Jeho pohled na příčiny a perspektivy ukrajinského konfliktu se nepřekvapivě zásadně odlišuje od současného hysterického západního mainstreamu. Není divu. Základní premisa současného amerického a vůbec západního přístupu k Ukrajině, která znemožnila racionální jednání o narůstající krizi a dodnes znívá jako hlavní protiruský argument, zní, že každá země má právo si zvolit vojenskou a politickou alianci s kýmkoliv bez ohledu na bezpečnostní zájmy a pocit ohrožení svých sousedů. To je vyfabulovaný princip, pro nějž není ve světě kissingerovské reálpolitiky místo. Nikdy v historii žádná podobná zásada neplatila a politici jako Mosaddek, Násir, Allende a mnoho dalších by mohli vyprávět. Politik se znalostí historie, kterému jde o zachování míru a stability mezinárodních vztahů, nemůže ignorovat příklady Kuby, Nikaraguy, Grenady či dalších jihoa středoamerických zemí nebo Blízkého východu či Balkánu. Konflikt s velmocí, nota bene jadernou, představuje pro celý svět nepřijatelné riziko. Nemá a nemůže mít vojenské řešení, pokud se chceme vyhnout globální jaderné katastrofě. Proto je třeba hledat řešení politická. Nad těmi je třeba vážně přemýšlet. A Henry Kissinger je člověk, který dokáže nad realistickými

řešeními hlasitě uvažovat. Jeho texty právem vzbudily velkou pozornost.

Nebylo ale divu, že se dostal do rozporu s fanatickým ideologickým diskursem, který ovládá dnešní západní mainstream. Pro nás je to však potvrzení, že i ve sto letech je Henry Kissinger stále brilantním a názorově konzistentním velikánem světové politiky.

2. května 2023

A private printing at the
request of the author.

To

President

Václav Klaus

Every good wish

Henry Kissinger

*Faksimile osobního věnování Henryho Kissingera prezidentu
Václavu Klausovi ze soukromého autorského vydání knihy
„Does America Need a Foreign Policy?“*

Část III

(Henry Kissinger – excerpta z textů a knih)

Nový intervencionismus*

Henry Kissinger

K poslední fázi přechodu od myšlenky Johna Quincyho Adamse, že Spojené státy pomohou nejlépe šířit demokracii v zahraničí tím, že budou její ctnosti praktikovat doma, k podpoře lidských práv jako hlavního cíle americké zahraniční politiky, došlo za Clintonovy vlády. Bill Clinton byl prvním prezidentem v období po konci studené války, prvním prezidentem, jehož politická zkušenost se formovala v řadách protestního hnutí proti válce ve Vietnamu. Tuto zkušenost také promítl do americké zahraniční politiky. Clinton byl nedůvěřivý k úloze síly a nepřátelský k samé koncepci rovnováhy (považoval ji za „staromódní“), a choval se, jako by jeho předchůdci přispívali ke studené válce přehnaným důrazem na strategické ohledy. V důsledku toho byla běžnou součástí Clintonových projevů v zahraničí omluva za údajné americké morální prohřešky, které sváděl na americkou posedlost studenou válkou.

Studenou válku však nevymyslely Spojené státy; seriózní muži a ženy v devíti vládách obou hlavních politických stran před nástupem Billa Clintona se domnívali (a měli k tomu dobré důvody), že jsou součástí boje, který se dotýká základní bezpečnosti a hodnot jejich země a svobodných lidí obecně. Tato

---

* Úryvek z knihy Kissinger, Henry. *Potřebuje Amerika zahraniční politiku?: [cesta k diplomacii pro 21. století]*. Překlad Michael Žantovský. Praha: BB art, 2002. s. 205–206. ISBN 8072577360.

nová provinilost v zahraniční politice v sobě spojovala odmítání historie s odklonem od tradičních představ o bezpečnosti a geopolitice. Tím, že výslovně prohlašovala, že americké chyby přispěly ke vzniku studené války, a naznačovala, že většina mezinárodních problémů pochází ze sociálních příčin a že diplomacie by se tudíž měla soustředit na takzvané měkké – tedy nestrategické – otázky, vyjadřovala neskrývané opovržení nad tím, čeho bylo dosaženo během půl století od konce druhé světové války.

Vítězství ve studené válce povzbudilo k této sebechvále i další skupiny a proměnilo ji v globální triumfalismus. Podle tohoto názoru dospěly Spojené státy k optimálnímu politickému a hospodářskému systému, takže pro zbytek světa bylo nejlepší alternativou, či vlastně jedinou schůdnou alternativou, přijmout politické a hospodářské uspořádání v americkém stylu. V nepřítomnosti studené války a mocenské protiváhy Spojených států získala teorie „konce historie“ značnou věrohodnost. Ideologické střety údajně skončily jednou provždy; celý svět si v nejrůznější podobě osvojil americký hospodářský a politický systém. Konkurence byla smysluplná v první řadě ve vztahu k tempu dosažení tohoto cíle. Asijská finanční krize v roce 1997 dodala západnímu triumfalismu další stimul.

V tomto procesu začala být americká zahraniční politika čím dál častěji motivovaná domácí politikou. Když se tlak na cizí země jeví jako bez rizika, rozšiřuje se prostor pro legislativní zakotvení amerických domácích priorit jako cílů zahraniční politiky. Výmluvným příkladem této nové aktivity Kongresu bylo vyjádření členky Sněmovny reprezentantů Nancy Pelosiové z Kalifornie, významné stoupenkyně omezování obchodu s Čínou. Když na začátku své administrativy Clinton podmínil udělení doložky nejvyšších výhod Číně čínským pokrokem v dodržování lidských práv během jednoho roku, prohlásila:

„Doufejme, že na konci těchto dvanácti měsíců, až bude v Číně svoboda tisku a až budou splněny další podmínky v oblasti lidských práv, budeme moci přikročit k dalším problémům, které zajímají členy Kongresu.“

Nic neilustruje lépe zhroucení vestfálské koncepce nezasa-
hování než názor, že svobodu projevu a tisku, která za pět tisíc
let čínské historie nikdy neexistovala, lze zavést zákonem ame-
rického Kongresu jako první dvanáctiměsíční položku v sou-
vislé řadě jednostranných amerických požadavků.

Vývoj mezinárodního pořádku*

Henry Kissinger

Každý mezinárodní pořádek se musí dříve či později vyrovnat s nápirem dvou tendencí, jež útočí na jeho soudržnost: buď proběhne redefinice legitimacy, nebo dojde k významnému posunu v mocenské rovnováze. První trend nastane, když se principiálně změní hodnota, o něž se opírá mezinárodní aranžmá: jejich pověření zastánci se jich zřeknou, nebo je svrhne revoluce a dosadí alternativní koncepci legitimacy. Přesně tento vliv měl vzrůstající se Západ na mnoho tradičních uspořádání v nezápadním světě, tento vliv měl islám v první vlně své expanze v 7. a 8. století, měla jej v 18. století Francouzská revoluce na evropskou diplomacii, měl jej komunistický a fašistický totalitarismus ve století 20. a v dnešní době jej mají islamistické útoky na vratkou strukturu států na Středním východě.

Podstata těchto zvrátů tkví v tom, že sice zpravidla jsou zaštitěny silou, ale jejich hlavní nápor je psychologický. Napadená skupina je nucena hájit nejenom své území, ale i základní předpoklady svého způsobu života, své morální právo na existenci a právo konat způsobem, který byl až do příchodu protivníka považován za zcela samozřejmý. Přirozeným sklonem především předáků pluralistických společností je navázat

---

* Úryvek z knihy Kissinger, Henry. *Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. V českém jazyce vydání třetí. Přeložil Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2023. Obzor (Prostor). s. 393-398. ISBN 9788072605613.

s reprezentanty revoluce kontakt v očekávání, že revolucionáři vlastně chtějí jen v dobré míře vyjednávat o předpokladech panujícího pořádku a dospět k nějakému rozumnému řešení. Hlavním důvodem, proč se panující pořádek rozplyne, není vojenská porážka ani podstatně nižší kapacita (i když tyto důsledky obvykle následují), nýbrž neschopnost pochopit ráz a rozsah síly, která proti pořádku vystoupila. V tomto smyslu spočívá hlavní test jaderných rozhovorů s Íránem v tom, zda íránská vyznání ochoty vyřešit celý problém jednáním představují strategický posun, nebo taktický úskok ve službách dlouhodobého politického cíle, a zda Západ nezaměňuje taktickou modifikaci se strategickou změnou kurzu.

Druhá možná příčina krize mezinárodního pořádku nastává, když se ukáže, že se dané uspořádání není s to vyrovnat s podstatným posunem v mocenských vztazích. Někdy se daný pořádek zhroutí proto, že jedna jeho významná složka přestane hrát svou roli nebo přestane existovat: k tomu došlo v komunistickém mezinárodním uspořádání na konci 20. století po rozpadu Sovětského svazu. Jindy může vzrůstající se mocnost odmítnout roli, kterou jí přiděluje systém, na jehož formování se nepodílela, a etablované mocnosti nemusí být schopny uzpůsobit systémové ekvilibrium tak, aby do sebe příslušný nárůst moci pojalo. Problém tohoto druhu představoval v Evropě ve 20. století rozmach Německa a spustilo to dvě katastrofální války, z nichž už se Evropa plně nevzpamatovala. Podobný strukturální problém pro 21. století představuje vzestup Číny. Prezidenti obou hlavních současných konkurentů, tedy Spojených států a Číny, se zapřísáhli, že nastolením „nového typu velmocenských vztahů“ zabrání tomu, aby se zopakovala tragédie Evropy. Na své rozpracování, provedené oběma stranami, však příslušný koncept teprve čeká – a je možné, že jej jedna či druhá mocnost předložila jen jako taktický manévr.

Zůstává ale jedinou cestou, jak se vyhnout opakování dřívějších tragédií.

Podstata státnictví tkví v citu pro rovnováhu mezi dvěma aspekty řádu, totiž mocí a legitimitou. Mocenský kalkul zbavený morální dimenze promění každou neshodu ve zkoušku síly, ambice bude působit bez oddechu a země budou donuceny provádět ve vztahu k proměnlivým mocenským konfiguracím vrcholně obtížné kalkulace, v nichž nelze uspět dlouhodobě. Morální příkazy, jež se neohlížejí na rovnováhu, zase zpravidla vedou buď k zahájení křížových tažení, nebo k bezmocným provokacím, které jen zkoušejí, co nastolená politika vydrží, a u obou extrémů hrozí, že naruší soudržnost samotného mezinárodního pořádku.

V současnosti – zčásti vlivem techniky, o níž je řeč v deváté kapitole – se moc ocitla v bezprecedentním toku a nároky na legitimitu s každým dalším desetiletím rozšiřují předtím nepředstavitelným způsobem svůj dosah. V situaci, kdy zbrojní systémy dokážou vyhladit civilizovaný život, interakce hodnotových systémů je okamžitá a má bezprecedentní prudkost, může se stát, že zavedené metody kalkulu s cílem zachovat mocenskou rovnováhu nebo hodnotové společenství ztratí uplatnění.

S postupným nárůstem těchto typů nerovnováhy se odhaluje, že struktura světového uspořádání ve 21. století je nevyhovující ve čtyřech zásadních ohledech.

Za prvé, mnoho různých tlaků se napřelo na samu povahu státu jakožto základní formální jednotky mezinárodního života: je záměrně napadán a demontován, v některých oblastech koroduje v důsledku zanedbání a často tone ve vlně událostí. Evropa se rozhodla nad stát povznést a vytyčit zahraniční politiku, která se opírá především o „měkkou moc“ (*soft power*) a humanitární hodnoty. Je ale nutno pochybovat,

zda lze uspořádání světa opřít o nároky na legitimitu, jež jsou odloučeny od jakékoli strategické koncepce. Navíc si Evropa zatím nepřihlíkla atributy státnosti, čímž v sobě otevírá možnost mocenského vakua a podél svých hranic způsobuje mocenskou nerovnováhu. Části Středního východu se rozložily na náboženské a etnické segmenty ve vzájemném konfliktu; sektářské milice a mocnosti, které je podporují, zcela po libosti narušují státní hranice i suverenitu. Asie stojí před opačným problémem než Evropa: panují tu vestfálské principy mocenské rovnováhy zcela bez návaznosti na nějaké dohodnuté pojetí legitimacy.

V několika různých částech světa pak od konce studené války sledujeme fenomén „zhroucených států“ (*failed states*), „prostorů bez vlády“ či států, jež si takřka nezasluhují toto označení, protože nedrží monopol na využití násilí a nemají žádné efektivní mocenské centrum. Pokud velmoci začnou praktikovat zahraniční politiku spočívající v manipulaci s širokým spektrem subsuverénních jednotek, jejichž způsoby počínání jsou nejasné, mnohdy násilnické a často se opírají o extrémní artikulaci navzájem neslučitelných kulturních zkušeností, je nepochybné, že zavládne anarchie.

Za druhé, politické organizace se světovým dosahem se ocitly v rozporu s hospodářskými strukturami. Zatímco mezinárodní ekonomická soustava je globální, politické uspořádání světa nadále spočívá na národním státu. Globální ekonomická dynamika spočívá v odstraňování všeho, co brání toku zboží a kapitálu. Naproti tomu mezinárodní politický systém se nadále z valné části opírá o odlišné představy o uspořádání světa a o vzájemné smířování koncepcí národního zájmu. Ekonomická globalizace z podstaty přehlíží národní hranice. Mezinárodní politika sice usiluje o smíření sporných národních cílů, právě při tom ale význam hranic zdůrazňuje.

Tato dynamika přinesla desítky let trvalého hospodářského růstu, jenž je ovšem periodicky přerušován finančními krizemi s navenek stoupající intenzitou: v osmdesátých letech v Latinské Americe, roku 1997 v Asii, roku 1998 v Rusku, roku 2001 a pak znovu od roku 2007 ve Spojených státech a od roku 2010 v Evropě. Vítězové – tedy ti, kdo se z bouře dokážou vzpamatovat relativně rychle a postupují dál – nemají k systému větší výhrady. Avšak ti, kdo musí nést prohru – například proto, že se ocitli v sevření nefunkčních struktur, jako tomu bylo u jižního pásma Evropské unie –, usilují o nápravu pomocí řešení, která negují nebo přinejmenším brzdí fungování globálního ekonomického systému.

...

Mezinárodní pořádek proto stojí před paradoxem: jeho blahobyt sice závisí na zdaru globalizace, avšak sám tento proces vyvolává politickou reakci, která často maří globalizační aspirace.

...

Za těchto podmínek se problémem stává sama otázka, jak vládnout. Vlády jsou podrobeny tlakům, jež chtějí globalizaci pootočit ve směru národního prospěchu či merkantilismu. Na Západě proto globalizační problematika splývá s otázkou, jak uskutečňovat demokratickou zahraniční politiku. Pokud se politický a ekonomický mezinárodní pořádek mají dostat do souladu, otrásá to zakořeněnými názory: úsilí o světový pořádek tak činí, protože vyžaduje rozšíření národního rámce, a kontrola globalizace tak činí, protože udržitelná praxe vyžaduje úpravu konvenčních postupů.

Třetím problémem je absence nějakého efektivního mechanismu, jak by se velmoci mohly poradit a případně spolupracovat na nejdůležitějších otázkách. Vzhledem k ohromnému množství existujících multilaterálních fór – nikdy v historii jich

nebylo tolik – se tato výtku může zdát zvláštní. Vedle Rady bezpečnosti OSN – jejíž formální autorita je sice vysoká, ale u všech zvláště důležitých otázek se nedokáže vymanit z patu – stojí pravidelné vrcholné schůzky transatlantického vedení v rámci NATO a Evropské unie, asijsko-tichomořského vedení v organizaci APEC a na summitu východní Asie, vyspělých zemí ve skupině G7 nebo G8 a největších ekonomik ve skupině G20. Předním účastníkem na všech těchto fórech jsou Spojené státy. Svou povahou a svou frekvencí však uvedená setkání nepodněcují k formulaci dlouhodobé strategie. Většinu přípravy pohltí diskuse kolem harmonogramu a vyjednávání oficiálního programu. ... Výsledkem nastoleného procesu nemůže být o mnoho víc než formulace oficiálního komuniké, které v nejlepším případě poskytuje rozbor urgentních taktických otázek, ale stejně tak často se může jednat jen o další událost na „sociálních médiích“. Pokud si má nějaká současná struktura mezinárodních pravidel a norem vydobýt relevanci, nestačí ji deklarovat ve společných prohlášeních. Je nutno ji živit společným přesvědčením.

...

Jak skončí ukrajinská krize*

Henry Kissinger

Veřejná diskuse o Ukrajině se točí kolem konfrontace. Víme však, kam směřujeme? Ve svém životě jsem zažil čtyři války, které byly zahájeny s velkým nadšením a podporou veřejnosti, a nakonec jsme nevěděli, jak je všechny ukončit. Ze tří z nich jsme se jednostranně stáhli. Zkouškou politiky je, jak skončí, ne jak začne.

Příliš často se ukrajinská otázka staví do role zúčtování: zda se Ukrajina připojí k Východu, nebo k Západu. Má-li však Ukrajina přežít a vzkvétat, nesmí být výspou jedné ze stran proti druhé – měla by fungovat jako most mezi nimi.

Rusko musí uznat, že snaha vnutit Ukrajině status satelitu, a tím opět posunout hranice Ruska, by Moskvu odsoudila k opakování historie sebenaplňujících se cyklů vzájemného nátlaku s Evropou a Spojenými státy.

Západ musí pochopit, že pro Rusko nemůže být Ukrajina nikdy jen cizí zemí.

...

Evropská unie musí uznat, že její byrokratická liknavost a podřízení strategického prvku domácí politice při vyjednávání o vztahu Ukrajiny k Evropě přispěly k tomu, že se

---

* Kissinger, Henry. How the Ukraine crisis ends. *The Washington Post*, 5. března 2014.

z jednání stala krize. Zahraniční politika je uměním stanovit priority.

Rozhodujícím prvkem jsou Ukrajinci. Žijí v zemi se složitou historií a polyglotním složením. Západní část byla začleněna do Sovětského svazu v roce 1939, kdy si Stalin a Hitler rozdělili kořist. Krym, jehož 60 % obyvatelstva tvoří Rusové, se stal součástí Ukrajiny až v roce 1954, kdy jej Nikita Chruščov, rodilý Ukrajinec, udělil v rámci oslav 300. výročí dohody Ruska s kozáky Ukrajině. Západ je převážně katolický, východ převážně ruský pravoslavný. Na západě se mluví ukrajinsky, na východě převážně rusky. Jakýkoli pokus jednoho křídla Ukrajiny ovládnout druhé – jak se to stalo – by nakonec vedl k občanské válce nebo rozpadu. Považovat Ukrajinu za součást konfrontace mezi Východem a Západem by na desetiletí zmařilo jakékoli vyhlídky na to, že Rusko a Západ – zejména Rusko a Evropa – budou spolupracovat v rámci mezinárodního systému.

Ukrajina je nezávislá teprve 23 let. Předtím byla od 14. století pod cizí nadvládou. Není divu, že se její představitelé naučili umění kompromisu, a tím méně historické perspektivě. Politika Ukrajiny po získání nezávislosti jasně ukazuje, že jádro problému spočívá ve snaze ukrajinských politiků vnutit svou vůli nepoddajným částem země, a to nejprve jednou frakcí, pak druhou. To je podstata konfliktu mezi Viktorom Janukovyčem a jeho hlavní politickou soupeřkou Julií Tymošenkovou. Představují dvě křídla Ukrajiny a nebyli ochotni se dělit o moc. Moudrá politika USA vůči Ukrajině by hledala způsob, jak by obě části země mohly vzájemně spolupracovat. Měli bychom usilovat o usmíření, nikoli o nadvládu jedné z frakcí.

Rusko a Západ, a nejméně ze všech různé frakce na Ukrajině, podle této zásady nejednaly. Každá z nich situaci ještě zhoršila. Rusko by nebylo schopno prosadit vojenské řešení, aniž by se izolovalo v době, kdy jsou mnohé jeho hranice již tak nejisté.

Démonizace Vladimira Putina není pro Západ politikou, ale alibi pro její absenci.

Putin by si měl uvědomit, že bez ohledu na jeho stížnosti by politika vojenského vnučování vedla k další studené válce. Spojené státy by se zase měly vyvarovat toho, aby Rusko považovaly za nepoddajnou zemi, kterou je třeba trpělivě učit pravidlům chování stanoveným Washingtonem. Putin je seriózní stratég – ale na základě zkušenosti ruských dějin. Pochopení amerických hodnot a psychologie nejsou jeho silnou stránkou. Přiznejme si však, že ani pochopení ruských dějin a psychologie nebylo silnou stránkou amerických politiků.

Vedoucí představitelé všech stran by se měli vrátit ke zkoumání výsledků – ne soutěžit v pózování. Zde je moje představa výsledku slučitelného s hodnotami a bezpečnostními zájmy všech stran:

1. Ukrajina by měla mít právo svobodně si zvolit svá hospodářská a politická sdružení, a to i s Evropou.
2. Ukrajina by neměla vstoupit do NATO, což je postoj, který jsem zastával před sedmi lety, kdy se tato otázka objevila naposledy.
3. Ukrajina by měla mít možnost svobodně vytvořit jakoukoli vládu slučitelnou s projevenou vůlí svého lidu. Moudří ukrajinští představitelé by se pak rozhodli pro politiku usmíření mezi jednotlivými částmi své země. V mezinárodním měřítku by měli zaujmout postoj srovnatelný s postojem Finska. Tento národ nenechává nikoho na pochybách o své tvrdé nezávislosti a spolupracuje se Západem ve většině oblastí, ale pečlivě se vyhýbá institucionálnímu nepřátelství vůči Rusku.
4. Je neslučitelné s pravidly stávajícího světového řádu, aby Rusko anektovalo Krym. Mělo by však být možné postavit

vztah Krymu k Ukrajině na méně křehký základ. Za tímto účelem by Rusko uznalo svrchovanost Ukrajiny nad Krymem. Ukrajina by měla posílit autonomii Krymu ve volbách konaných za přítomnosti mezinárodních pozorovatelů. Součástí tohoto procesu by bylo odstranění nejasností ohledně statusu černomořské flotily v Sevastopolu.

Jedná se o zásady, nikoli o předpisy. Lidé znalí regionu vědí, že ne všechny z nich budou přijatelné pro všechny strany. Testem není absolutní spokojenost, ale vyvážená nespokojenost. Pokud nebude dosaženo nějakého řešení založeného na těchto nebo srovnatelných prvcích, bude se urychlovat směřování ke konfrontaci. Čas na to přijde poměrně brzy.

kráceno

Jak se vyhnout další světové válce*

Henry Kissinger

První světová válka byla svého druhu kulturní sebevraždou, která zničila evropskou dominanci.

...

Evropské národy, které nebyly dostatečně obeznámeny s tím, jak technologie posílily jejich vojenské síly, přistoupily k vzájemnému ničení, které nemělo obdoby. V srpnu 1916, po dvou letech války a milionech obětí, začaly hlavní bojující strany na Západě (Británie, Francie a Německo) zkoumat vyhlídky na ukončení krveprolití. Na Východě soupeřící Rakousko a Rusko rozšířily srovnatelnou nabídku. Protože žádný myslitelný kompromis nemohl ospravedlnit již přinesené oběti a protože nikdo nechtěl vyvolat dojem slabosti, jednotliví vůdci váhali se zahájením formálního mírového procesu. Proto požádali o americké zprostředkování. Průzkumy plukovníka Edwarda House, osobního emisara prezidenta Woodrowa Wilsona, ukázaly, že mír založený na upraveném status quo ante je na dosah.

...

Nachází se dnes svět na Ukrajině ve srovnatelném bodě zlomu, když si zima vynucuje pauzu v tamních rozsáhlých

---

* Kissinger, Henry. How to avoid another world war. *The Spectator*, 17. prosince 2022.

vojenských operacích? Opakovaně jsem vyjádřil podporu společenství vojenskému úsilí o zmaření ruské agrese na Ukrajině. Blíží se však čas navázat na strategické změny, kterých již bylo dosaženo, a začlenit je do nové struktury směřující k dosažení míru prostřednictvím vyjednávání.

Ukrajina se poprvé v novodobé historii stala významným státem ve střední Evropě. S podporou svých spojenců a inspirována svým prezidentem Volodymyrem Zelenským zbrzdila ruské konvenční síly, jejichž stíny se nad Evropou vznášejí od druhé světové války. A mezinárodní systém – včetně Číny – se staví proti hrozbě Ruska nebo použití jeho jaderných zbraní.

Tento proces zpochybnil původní otázky týkající se členství Ukrajiny v NATO. Ukrajina má jednu z největších a nejúčinnějších pozemních armád v Evropě, kterou Amerika a její spojenci vybavili a vystrojili. Mírový proces by měl Ukrajinu přiblížit k NATO – jakkoli vyjádřeno. Alternativa neutrality již není smysluplná, zejména poté, co do NATO vstupují Finsko a Švédsko. Proto jsem loni v květnu doporučil stanovit linii příměří podél hranic existujících v místě, kde 24. února začala válka. Rusko by se odtud vzdalo svých výbojů, nikoli však území, které obsadilo před téměř deseti lety, včetně Krymu. Toto území by mohlo být předmětem jednání po uzavření příměří.

Pokud by se předválečné dělicí linie mezi Ukrajinou a Ruskem nepodařilo dosáhnout ani bojem, ani jednáním, bylo by možné využít principu sebeurčení. Referenda o sebeurčení pod mezinárodním dohledem by mohla být uplatněna na zvláště rozdělovacích se územích, která v průběhu staletí opakovaně měnila majitele.

Mírový proces by měl dvojí cíl: potvrdit svobodu Ukrajiny a definovat nové mezinárodní uspořádání, zejména pro střední

a východní Evropu. V takovém uspořádání by nakonec mělo najít své místo i Rusko.

Pro některé je preferovaným výsledkem Rusko, které by se v důsledku války stalo bezmocným. S tím nesouhlasím. Přes všechny své sklony k násilí Rusko po více než půl tisíciletí rozhodujícím způsobem přispívalo ke globální rovnováze a rovnováze sil. Jeho historická role by neměla být snižována. Vojenské neúspěchy Ruska neeliminovaly jeho globální jaderný dosah, který mu umožňuje hrozit eskalací na Ukrajině. I kdyby se tato schopnost snížila, rozpad Ruska nebo zničení jeho schopnosti strategické politiky by mohlo jeho území zahrnující 11 časových pásem proměnit ve sporné vakuum. Jeho soupeřící, nově vzniklé, společnosti by se mohly rozhodnout řešit své spory násilím. Další země by se mohly snažit rozšířit své nároky silou. Všechna tato nebezpečí by byla umocněna přítomností tisíců jaderných zbraní, které z Ruska činí jednu ze dvou největších jaderných mocností na světě.

Zatímco se světoví lídři snaží ukončit válku, v níž dvě jaderné mocnosti soupeří s konvenčně vyzbrojenou zemí, měli by se také zamyslet nad dopadem na tento konflikt a na dlouhodobou strategii nastupujících špičkových technologií a umělé inteligence. Automatické zbraně již existují, jsou schopny definovat, vyhodnocovat a zaměřovat vlastní vnímané hrozby. Jsou tak v pozici, kdy mohou zahájit vlastní válku.

Jakmile bude hranice této sféry překročena, hi-tech se stane standardní výzbrojí – a počítače se stanou hlavními vykonavateli strategie – svět se ocitne ve stavu, pro který dosud nemá proveditelnou koncepci. Jak mohou vůdci vykonávat kontrolu, když počítače předepisují strategické pokyny v rozsahu a způsobem, který ze své podstaty omezuje a ohrožuje lidský vklad? Jak lze zachovat civilizaci uprostřed takového víru protichůdných informací, vnímání a destruktivních schopností?

Pro tento vnikající svět zatím neexistuje žádná teorie a konzultační úsilí na toto téma se zatím nerozvinulo – možná proto, že smysluplná jednání by mohla odhalit nové objevy a toto odhalení samo o sobě představuje riziko pro budoucnost. Překonání rozporu mezi vyspělou technologií a koncepcemi strategií její kontroly, nebo dokonce pochopení všech jejích důsledků, dnes vyžaduje takové lídry, kteří se vyznají jak v technologiích, tak především ve světové historii.

Snaha o mír a pořádek má dvě složky, které jsou někdy považovány za protichůdné: snahu o prvky bezpečnosti a požadavek aktů smíření. Pokud se nám nepodaří dosáhnout obojího, nebudeme schopni dosáhnout ani jednoho. Cesta diplomacie se může zdát složitá a frustrující. Pokrok na ní však vyžaduje jak vizi, tak odvalu se na tuto cestu vydat.

kráceno

Část IV

Vraťme Západu jeho původní smysl*

Václav Klaus

Dnes je 17. listopadu. Před třiceti třemi lety se v tento den konala v Praze studentská demonstrace, jejíž účastníci, včetně mého syna, byli brutálně napadeni komunistickou policií. Její agresivní zásah odstartoval procesy, které jsou i v cizině známé jako tzv. sametová revoluce.

Přišla v pravou chvíli. Komunismus byl už tak ochablý, že nebyl ani schopen, ani ochoten se účinně bránit. Z toho důvodu jsem znovu a znovu říkal, že komunismus nebyl poražen. Zhroutil se sám. Ne všichni to rádi slyšeli.

Tato událost se stala určujícím momentem moderní historie naší země. Byla počátkem naší cesty ke svobodě, parlamentní demokracii a tržní ekonomice. A, jak vždycky dodávám, k normálnímu životu. Tři týdny poté jsem se stal členem první postkomunistické vlády a byla mi svěřena funkce ministra financí. To mi dalo příležitost připravovat koncept a spolupodílet se na provedení radikální ekonomické, sociální a politické transformace naší země, tehdy ještě Československa. Dnes je toto výročí státním svátkem České republiky.

---

* Úvodní projev na Crans Montana Forum, Fairmont Grand Hotel, Ženeva, Švýcarsko, 17. listopadu 2022; z angličtiny přeložila Michaela Žalská; publikováno na serveru *Parlamentnilisty.cz* dne 17. listopadu 2022.

Tuto, v zahraničí již pozapomenutou událost nezmiňuji bez jistého záměru. Naše zkušenost z éry komunismu by neměla být zapomenuta, neboť je nutné se z ní poučit. Měla by se stát mementem v úsilí zvládnout velmi problematický a v mnohém přelomový dnešek. Jsme znovu na křižovatce. Je to nejdramatičtější moment posledních tří desetiletí.

Komunismus nás poškodil v mnoha věcech. Neumožnil nám žít způsobem, jak žili v té době Švýcaři a další země Západu. Víím o tom své. Polovinu svého života jsem prožil v komunismu. Byla to ztráta, ochuzení, deprivace, ale bylo to i něco s opačným znaménkem. Byl to zdroj poučení. Díky tomu vnímáme dnešní realitu ostřeji a naše kritické hodnocení současnosti je radikálnější, než jak ji vidí ti, kteří komunismus neprožili. Komunismem jsme tedy i něco získali.

Moje frustrace začíná být srovnatelná s tím, co jsem prožíval v posledních letech komunismu. Nedopadlo to tak, jak jsme chtěli. Sny a ambice, které jsme měli v okamžiku pádu komunismu, se bohužel nestaly dnešní realitou. A to nemám na mysli jenom naši zemi nebo naši část světa.

Mám pochybnosti o vhodnosti jedné z vět, které jsou použity v programu tohoto fóra, o větě, že „vstupujeme do nového světa“. Myslí se tím teď? V jakém smyslu je tento svět nový? Jdeme dopředu, nebo dozadu? Na Západě končí relativně svobodná, klidná a prosperující éra posledních desetiletí, ale je to „nový svět“?

Nemluvme o „novém světě“. Nazývejme to, kam teď jdeme, správnými slovy. Nazývejme to postdemokratický, postpolitický a postnormální svět. Nic nového v něm není. Takovou situaci lidstvo zažilo už mnohokrát.

Vždycky je to však trochu jinak. Něco nového v jistém smyslu zažíváme. Vidím to ve ztrátě normalnosti, racionality a zdravého rozumu. Někteří často používáme trefný výraz Aldouse

Huxleyho „brave new world“, ale pro mne patřil důraz vždy na přídavné jméno „brave“. Toto špatně přeložitelné slovo má v mých očích výlučně negativní význam. Brave nemůže znamenat krásný, i když je to tak leckdy překládáno. Bojím se, že se jedné variantě tohoto „brave new world“ nezadržitelně blížíme. Prožíváme nebezpečnou éru politické nestability a společenského, ekonomického a finančního chaosu, jehož součástí je nová verze potlačení svobody a svobodných trhů.

Rozhodující prvky této změny začínaly v politické sféře. Už několik desetiletí jsme svědky ústupu ideologických politických střetů. Základní otázky společnosti přestaly být politickým tématem, což souvisí s oslabováním politických stran, které jsou už jen matoucím odvarem svého původního smyslu. Jsou více zástěrkou demokracie než skutečnou demokracií. V dnešním světě jsou zájmy většiny podřízeny zájmům hlasitých, agresivních menšin a ty jsou reprezentovány arogantními zájmovými sdruženími, nikoli politickými stranami. Celek společnosti není reprezentován nikým a zájmy většiny nejsou brány v úvahu.

Klasické politické spory, založené na dobře definovaných politických idejích, v minulosti formulované a autenticky zastupované politickými stranami, byly zdiskreditovány. Byly nahrazeny televizními talk shows a tzv. expertní demokracií. Politici v nich nehrají zásadní roli. Dominují populární „herci“ a vyvolení, nikoli zvolení experti. Jejich zcela bezprecedentní role byla dobře vidět v covidové pandemii. Politika, neboli vyhodnocování alternativ, skončila. O totéž usilovali komunističtí ideologové. I ti se snažili nahradit politiku expertokracií.

To, s čím se dnes potýkáme, není importem z Východu. Způsobili jsme si to sami. Byl to Západ, který otevřel stavidla masové migraci přijetím ideologie multikulturalismu. Byl to Západ, který se nechal vmanévrovat do hluboké energetické krize tím, že podporoval fantasmagorie environmentalismu a Zeleného

údělu, což mu způsobilo obrovskou ekonomickou škodu. A byl to Západ, který si zlikvidoval svou konkurenceschopnost potlačením trhu extenzivní a škodlivou regulací ekonomiky, založenou na politických imperatívech. Předstupněm pro nalezení cesty k obnově Západu je zbavit se našich vlastních chyb a předsudků. Není jím obviňování světa kolem nás.

Věnujme se našim omylům, mluvmе o návratu k politice s ideologickým obsahem. Mluvmе o potřebě renesance politických stran. Hledejme nové odvážné politické lídry. Vraťme se k „politické politice“.

Souhlasím i s tím, že je nutné „redefinovat zahraniční politiku“, vrátit jí její původní smysl a obsah. Musí vyjadřovat a prosazovat národní zájmy. To vyžaduje hledat partnery a odvážit se užitečných kompromisů. Jak vidíme v těchto chvílích na Ukrajině, kde není kompromis, tam je válka. Když spolu nemluvíme, tak na sebe střílíme. Všechny strany tohoto konfliktu měly už dávno jednat a vyjednávat. Nejen Rusové a Ukrajinci.

Tato válka nespada z nebe. Dlouho se na ní pracovalo. Tamní problémy nezačaly v únoru 2022. Již v roce 2014 jsem varoval před destabilizací velmi křehké Ukrajiny a před zneužíváním této země k narůstající konfrontaci mezi Západem a Ruskem. „Konfrontace“ se bohužel přeměnila v otevřenou válku s desetitisíci oběťmi, s rozsáhlou destrukcí celých regionů Ukrajiny a se zásadní změnou v atmosféře světa. Je snadné vinit agresora. Daleko obtížnější je vidět a pochopit řetěz příčin a následků, který k 24. únoru 2022 vedl.

V písemné předmluvě k úvodní sekci konference je zmiňována „klíčová role států jihovýchodní Evropy čekajících na NATO a EU“. Po své nedávné návštěvě Severní Makedonie musím potvrdit, že jsou lidé těchto zemí v nejistotě a že se cítí zneužiti. Jsou zoufalí z toho, že jsou Západem nepřetržitě poučovani jako nedospělí žáčkové. Tyto země jsou blíže k Istanbulu než

k Bruselu nejen geograficky, ale i mentálně a historicky. Mají jinou minulost, kulturu, náboženství i nedávnou historii než západní a střední Evropa, ale to je třeba respektovat.

Využijme ženevského setkání k tomu, abychom veřejně vyjádřili své názory na tyto události. Navraťme Crans Montana fóru jeho dřívější velikost a význam. Odstrčme davoské fórum do bezvýznamnosti. Tam, kam skutečně patří.

Kissinger je jenom jeden, Trussovými se může dláždít*

Ivo Strejček

člen správní rady IVK

„Polsko se spojí s Ukrajinou, a ta zmizí, říká Janukovič“ tvrdí nadpis jednoho z významných českých internetových portálů. Ve skutečnosti je však text bývalého ukrajinského prezidenta s původním názvem „Nad propastí... O osudu ukrajinské státnosti se rozhoduje nyní“ o něčem jiném. Janukovič je ukrajinskou realitou poučený muž, jeho text není proruský, jak by si asi česká média přála. Je to zamyšlení člověka, kterému o budoucnost Ukrajiny jde – a proto zamyšlení smutné. A ano, i v tomto kontextu (a v přemýšlení o jedné z variant ukrajinské budoucnosti) se Janukovič obává rychlosti dnešního sbližování Ukrajiny a Polska, v jehož důsledku ekonomicky zničená a sociálně rozvrácená země „bude donucena s Polskem splynout“. Berme jeho pohled jako varování Ukrajince, že i Ukrajinci mají – s Poláky – své historické zkušenosti. A ty moc dobré nebývaly.

Britská ministryně zahraničních věcí Liz Trussová poskytla v Čechách velký rozhovor. Tvrdí v něm, že „v zájmu Evropy je postarat se o to, aby se Rusko podobné agrese nemohlo už nikdy dopustit“, že sankce vůči Rusku musí platit i v případě, že Ukrajina se s Ruskem dohodne na míru, ale také, že „jsme připraveni na všechny eventuality ... a ukázat Rusku sílu“

---

* Úterní glosa Ivo Strejčka, publikováno na *Institutok.cz*, 31. května 2022.

v odpovědi na otázku, jak by Západ postupoval, kdyby Rusko použilo na Ukrajině taktické jaderné zbraně. Jaký to rozdíl mezi názory architekta světové geopolitiky a realistickým politikem, který našel funkční uspořádání vztahů mezi USA a Čínou, Henry Kissingerem na straně jedné, a – poněkud výstřední a v zahraniční politice zcela nezkušenou – političkou Trussovou. Mnohá média nazvala Kissingerův názor na obsah mírových jednání mezi Ukrajinou a Ruskem za názory „cynického staříka“, protože si tato média a „jejich“ politikové snad myslí, že použitím jaderných zbraní zavlaže vlajka EU a NATO nad Kremlem. Pokud je otázka položena takto jasně, pak svět stále nutně potřebuje cynického staříka Kissingera. Ten je jen jeden, Trussovými se může dláždit.

kráceno

Zamyšlení nad ukrajinskou krizí*

Jiří Weigl

výkonný ředitel IVK

Letos uplyne sto let od vypuknutí první světové války. Lidé dodnes mají problémy pochopit, proč vlastně tato strašlivá katastrofa vznikla a jak to bylo možné. Úvahy nad tím nám mohou pomoci nejen porozumět vzdalující se historii, ale i přispět pochopení vývoje současných krizí a konfliktů, jako je například ten na Ukrajině.

Henry Kissinger ve své slavné knize *Umění diplomacie* vidí jednu z hlavních příčin prvního světového válečného konfliktu v tom, že tehdejší velmoci před válkou „na sebe braly taková rizika, jaká jim neukládaly ani jejich historické národní zájmy, ani žádný racionální dlouhodobý strategický cíl“¹. Podle něho „evropské národy připustily, aby se staly zajatci svých hazardérských balkánských spojenců. Místo, aby omezovaly tyto národy vyznačující se nespoutanými vášněmi a omezeným smyslem pro globální odpovědnost, podlehly paranoidním obavám, že by jejich neklidní partneři – kdyby nebyli uspokojeni – mohli přejít na stranu druhé aliance“².

---

* Publikováno na serveru *iDnes* 19. března 2014.

¹ Kissinger, Henry. *Umění diplomacie*, Praha 1996, s. 208.

² Tamtéž, s. 202–203.

Tak se stalo, že Rusko bylo spojeneckou smlouvou svázáno se Srbskem, v němž to vřelo nacionalismem a nepřátelstvím k Rakousku. Ostatní velmoci rovněž daly bílé šek bezpečnostních garancí svým spojencům a vytvořily tak politický automat, který v případě kolize vyvolané nejméně zodpovědným článkem tohoto řetězce nevyhnutelně a neovlivnitelně vedl k velké válce.

Velmoci se z katastrofy první světové války poučily. Nechtějí být rukojmím nezodpovědných spojenců a nástrojem pro naplňování jejich ne vždy realistických ambic. Proto své bezpečnostní závazky a garance poskytují s velkým rozmyslem a dodrží je pouze tehdy, pokud to odpovídá jejich dlouhodobým národním zájmům.

Politici i veřejnost malých a relativně mladých států, jako je ten náš, někdy mívají obtíže pragmatické, zájmové a účelově mocenské jednání velmocí pochopit a přijmout. Jako stát, jehož vznik byl opředen vzýváním ideálů národního sebeurčení, humanity a demokracie, máme tendenci – v souladu s dnes v médiích dominující politicky korektní propagandistickou interpretací mezinárodní politiky – podceňovat skutečné skryté mocenské motivy a hybné síly dění kolem nás. Často máme sklon podléhat emocionálním reakcím a zaujímat nerealistické postoje s očekáváním, která jsou pak nevyhnutelně zklamána.

Jako pozorovatelé z malé a relativně mladé země nejsme například ochotni brát v úvahu politickou a diplomatickou tradici vztahů mezi velmocemi, především v Evropě. Nepřipouštíme si, že britští, francouzští, němečtí a ruští diplomaté a politici spolu navzájem řeší evropské a světové krize a konflikty téměř tři století. Podceňujeme jejich historickou zkušenost a paměť, znalost zájmových oblastí partnerů, jejich priorit i míry rizika, jež jsou v tom kterém případě ochotni podstoupit. To jsou totiž ony mýtické národní zájmy, které jsou dlouhodobé a přetrvávají

věky. Partneři i protivníci je znají a implicitně nebo explicitně respektují, pokud chtějí udržet mocenskou rovnováhu a stabilitu. U nás tento pojem nechápeme a nahrazujeme ho frázemi vyhovujícími momentálně našim nejsilnějším partnerům. Proto jsme také opakovaně zklamáváni zradami spojenců, jejich cynismem a nevelkou ochotou řídit se v praxi jak svými vlastními velkými slovy, tak našimi naivními očekáváními.

Poměry na evropském kontinentě jsou rovnováhou mezi velmocemi dlouhodobě předurčeny. K podstatným změnám došlo v uplynulém století vždy pouze v důsledku zásadních střetnutí, což byly první, druhá a studená válka. Pouze v důsledku porážky Německa ve světových válkách mohlo dojít nejprve ke vzniku národních států na východ od jeho hranic, včetně našeho, a poté i k rozdělení samotného Německa. Až porážka Sovětského svazu ve studené válce umožnila zásadní změnu tehdejšího statu quo – znovusjednocení Německa, zatlačení Ruska na jeho západní hranice v 17. století a další fragmentaci prostoru mezi Ruskem a Německem, jehož západní část se později stala součástí NATO a EU. To vše Rusko muselo akceptovat.

U Ruska a dnešní ukrajinské krize se v této souvislosti trochu zastavme.

Rusko se na počátku 90. let 20. století v důsledku totálního rozkladu státu a společnosti ocitlo v postavení země drtivě poražené ve válce. V obavách před nekontrolovatelným vznikem národnostních a občanských konfliktů, hrozbou zneužití jaderných zbraní a kolapsem státu přistoupilo na rozdělení Sovětského svazu na svazové republiky v jejich existujících hranicích. To byly administrativní celky vytvořené v sovětské éře komunistickými byrokraty a jejich hranice často neměly nic společného s hranicemi etnického osídlení, ani s historickou tradicí ani s přirozenými ekonomickými vazbami. Za hranicemi Ruska

zůstaly desítky miliónů etnických Rusů, kteří se rázem změnili z příslušníků dominantního národa světové velmoci v příslušníky často podezřelé, někdy i diskriminované menšiny. Podobný pád zažilo pouze poražené poválečné Německo. Po zkušenosti první světové války však tehdy vítězové věděli, že snaha Německo ponížit a trvale oslabit je nesmyslná. Rychle se mu proto dostalo výrazné vnější ekonomické pomoci a v podobě EU základny pro legitimní sféru vlivu.

V případě Ruska po konci studené války se nic takového nestalo. Západní liberalismus, o němž ruské elity snily, že konečně přiblíží ruské poměry západním a přinese svobodu a prosperitu, se v ruském chaosu 90. let zdiskreditoval. Reakcí na zmatky Jelcinovy doby byl návrat k ruským tradicím silného státu a pevné vlády, které situaci postupně stabilizovaly a zajistily zemi relativní prosperitu, kterou její obyvatelstvo dosud v nelehké historii země nepoznalo. Rusko je znovu velmocí, avšak s omezeným globálním vlivem i možnostmi, ekonomicky pevně provázanou s okolním světem.

V situaci nového mocenského zesílení Ruska se začínají projevat slabiny a rizika uspořádání po rozpadu SSSR, tj. v době, kdy Rusko prakticky přestalo jako velmoc existovat. Ignorovat tuto skutečnost může být velmi nebezpečné. Rusko se za velmoc znovu považuje a jeho národní zájmy a ambice jsou v současnosti předem odhadnutelné. Rusko nemá pocit, že je stále poraženou zemí, která musí nadále ustupovat a vyklízet pozice. Naopak nastoupilo cestu návratu mezi přední velmoci a začíná otevřeně deklarovat své zájmy. To je přirozené a neměli bychom na to reagovat hystericky, byť máme se sovětskou nadvládou svou negativní historickou zkušenost.

Jde o to, jak udržet postsovětský prostor stabilní i poté, co již Rusko není fatálně oslabenou velmocí, neschopnou bránit a prosazovat své zájmy. Rizik existuje bezpočet. Poslední vývoj

na Ukrajině ukázal, že mnoho lidí na Západě si tuto otázku neklade a žijí stále v minulosti. Přitom udržení stability na Ukrajině, nikoliv její vnitřní rozvrat a destabilizace, měly být prioritním zájmem těch, kteří chtěli udržet současný status quo. Bohužel západní politika učinila pravý opak.

Dnes jsme svědky eskalace krize, hrozící dezintegrace Ukrajiny, růstu mezinárodního napětí a návratu atmosféry studené války. Především v zemích, jako jsme my, které si ve své historické paměti nesou frustraci ze zkušenosti se sovětskou érou, se vrací protiruská hysterie a strach z nového ohrožení Ruskem. Objevuje se volání po okamžitém přijetí Ukrajiny do NATO a EU.

Na druhé straně znovu velmocensky uvažující a sebevědomé Rusko odmítá připustit v postsovětském prostoru transplantaci modelu revolucí Arabského jara, které v západní režii pod hesly demokracie, lidských práv a boje proti korupci totálně rozvrátily Blízký východ a přivedly k moci extrémní síly. Rusko se vývozu tohoto typu revoluce velmi obává a cítí se jím ohroženo. Západ, oslabený finanční krizí a ekonomickou parálzou EU, již nepovažuje za soupeře, který si může v jeho nejvlastnější zájmové sféře dělat, co se mu líbí, jako tomu bylo až donedávna.

Jak asi může celá ukrajinská krize dopadnout? Je potřeba zopakovat to, co bylo uvedeno výše. Přes dramatická gesta a vyostřenou rétoriku mají podstatnou váhu hluboké historické zkušenosti velmocí a jejich vzájemný respekt ke svým klíčovým národním zájmům. Západní Evropa a USA nemají hysterickou fobii z Ruska jako část naší elity i veřejnosti. Dnešní Rusko není pro Západ globálním soupeřem, naopak konfrontace s ním probíhá v jeho donedávna vlastním ruskojazyčném prostoru. Změnami na Ukrajině se cítí ohroženo Rusko, nikoliv Západ.

Proto jsou úvahy o členství Ukrajiny v NATO chimérou. Západ se nechce stát rukojmím nacionalistických extrémistů post-sovětského světa a bojovat za jejich cíle nebude. To už prokázal a prokazuje. Zkušenost první světové války je více než jasná a Západ jí dlouhodobě dává najevo. Proto pokud by se státy jako Ukrajina či Gruzie členy NATO staly, byla by to naopak velmi alarmující zpráva – znamenalo by to totiž zásadní devalvací hodnoty bezpečnostních závazků v rámci NATO pro nás samotné.

Budeme tak zřejmě svědky dílčího a omezeného postupného přehodnocování výsledků studené války v postsovětském prostoru. Lze očekávat dočasné zvýšení mezinárodního napětí, verbální hysterie, ale současně tušit, že vše bude probíhat pod kontrolou velmocí a s jistou mírou faktického porozumění a akceptace změn ze strany Západu, a to nikoliv pouze z důvodů ekonomické provázanosti s Ruskem. Vážnou ambici rozšiřovat EU na východ nemá dnes ve skutečnosti nikdo. Rozložené EU naopak trocha atmosféry studené války, ohrožení a strachu z Ruska může docela přijít vhod pro disciplinování neposlušných členů při prosazení hlubší integrace. I to můžeme dnes pozorovat.

Pohled na světové dění optikou zastánců rovnováhy moci a vyvažování zájmů může vypadat cynicky, postrádá tolik mediálně atraktivní mravní étos a možnost populisticky žonglovat s pojmy, jako jsou lidská práva, hodnoty, boj proti korupci atd. Umožňuje však lépe pochopit skutečnou podstatu a dynamiku dějů ve světové politice a předvídat další vývoj. Henry Kissinger o tom umí psát úžasně.

Kissingerův světový řád – zamyšlení nad knihou *World Order**

Filip Šebesta

Institut Václava Klause

Nestor americké zahraniční politiky Henry Kissinger nemohl se svou nejnovější knihou *World Order* přijít do aktuálnější doby, než je ta dnešní. Otázky mezinárodní politiky jsou téměř každý den tématem nejen odborné, ale i široké veřejné diskuse. To samo o sobě naznačuje leccos. Od pádu komunismu a konce studené války nezaujímaly zprávy o vývoji na mezinárodním poli tak dlouho a tak intenzivně přední pozice mezi hlavními titulky českých i světových médií.

Tragický vývoj krize na Ukrajině dennodenně přináší zprávy o krvavých bojích a nesmiřitelnosti postojů obou stran konfliktu. Slovo válka se užívá s naprostou lehkostí a jakoby bez vědomí všech hrozivých konsekvencí jeho skutečného významu. Nová kniha Henryho Kissingera je díky těmto naléhavým a tragickým souvislostem mimořádně aktuální.

Henry Kissinger, historik s vynikajícím akademickým záze-
mím a rozsáhlou publikační a přednáškovou činností a zejména

---

* Napsáno v únoru 2015. Zamyšlení nad knihou Kissinger, Henry. *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*. 1st pub. London: Allen Lane, 2014, 420 s. ISBN 9780241004265.

aktivní politik – bývalý poradce pro otázky národní bezpečnosti a ministr zahraničí ve vládách prezidentů Richarda Nixona a Geralda Forda, je ve svých neuvěřitelných dvaadevadesáti letech stále aktivní a čile komentující světové dění. Důkazem toho je i jeho poslední 420-ti stránková kniha a trvalý zájem o jeho racionální analýzy mezinárodní situace. Se svou fenomenální znalostí historie a hlubokým porozuměním a citem, ve vrcholných patrech americké politiky do značné míry ojedinělým, k řadě senzitivních otázek a oblastí mezinárodní politiky je Kissinger zcela unikátní postavou. Proto by nikoho nemělo překvapit, že jeho rad si cení i osobnosti tak rozdílné, jako je na jedné straně americký prezident Obama a na druhé Vladimír Putin, ale i dlouhá řada dalších světových politiků.

Pro ty, komu nejsou cizí dřívější Kissingerovy knihy, neštítí se myšlenkového světa realismu a nahlíží mezinárodní scénu jako kolbiště (nikoli nutně, ale nezřídka) protichůdných zájmů jejích aktérů, pro ty, kdo neprojektují své představy a normativní morální soudy na oblast mezinárodních vztahů, není řada argumentů obsažených v knize cizí.

Ve sporu mezi (wilsoniánským) idealismem a realismem, stál bývalý americký ministr zahraničí vždy dominantně na straně realismu. Podobně jako jiní zastánci „realpolitik“ se ani on nenechával unést sněním o ideálech, ale žil realitou, která nemusela být a ani nebyla pokaždé na první pohled líbivá. To ale vůbec neznamená, že se realistům tato nezřídka hrubá a nemilosrdná povaha reality zamlouvá, že s ní souhlasí, či si jí dokonce užívají, jak jsou někdy neprávem osočováni. Oni se pouze nenechávají unést idealistickým, i když často vůbec ne lidsky špatným a z pohledu jednotlivce snad i morálním, sněním o ideálním člověku, společnosti či o konci válek nebo dokonce dějin. Takové snění a podléhání vizím o jiném lepším světě ale mnohdy zakrývá pravou podstatu věcí a ve výsledku

mívá tragičtější následky než realpolitika, pranýřovaná jako přežitá a nemorální.

V tomto duchu probíhá v zahraniční politice Spojených států diskuse mezi dvěma hlavními proudy myšlení definovanými Kissingerem jako wilsoniánský idealismus (podle prezidenta Woodrowa Wilsona) a realismus, který vychází ze zahraničně-politické praxe počátku dvacátého století uplatňované zejména Theodorem Rooseveltem. Tyto dva přístupy nalézají svou analogii i v českém prostředí. Když Kissinger hovoří o těchto dvou pólech americké zahraniční politiky a říká že „abychom byli efektivní, musí být ambiciózní aspekty politiky [amerického idealismu] kombinovány s nesentimentální analýzou nejdůležitějších prvků, mezi něž patří kulturní a geopolitická konfigurace regionů...“ a že „americké morální touhy musí být nutně kombinovány s přístupem, který bere v potaz strategický prvek politiky...“ jako by mluvil o realitě českého sporu mezi zastánci realističtější linie, mezi něž nepochybně vždy patřil Václav Klaus, a jejich idealistickými odpůrci považujícími se za nositele odkazu Václava Havla. „Pokud Amerika nebude schopna fungovat v obou těchto módech [idealistickém i realistickém], nebude schopna naplnit ani jeden“ (s. 328–329) uzavírá autor, a jeho kniha nám zde tak na amerických reáliích říká mnohé i o naší vlastní zahraničně-politické realitě.

Jako červená nit se celou knihou táhne tradiční realistický důraz na vestfálský systém mezinárodních vztahů, který se konstituoval na mírové konferenci konané v roce 1648 v Münsteru a Osnabrückeru po skončení třicetileté války, jejímž dominantním svárem byl boj dvou náboženských denominací přisvojících si univerzální platnost, katolicismu a protestantismu. Výsledkem konference bylo ustavení moderního sekulárního systému mezinárodních vztahů, v jehož rámci funguje mezinárodní

politika v podstatě dodnes, a jenž se postupem času prosadil, byl přijat a je respektován většinou světových aktérů.

Podle Kissingera se vestfálský systém stal obecně platným a respektovaným díky hodnotově neutrální povaze a absenci univerzalistických nároků. „Jeho zásady byly dostupné každé zemi: neintervence do domácích záležitostí ostatních států; nedotknutelnost hranic; suverenita; podpora mezinárodního práva.“ (s. 363) V takovém systému, který je typický svou flexibilitou a nejistotou, jenž nutí aktéry prostřednictvím jednání – čili diplomacie – neustále hledat správné vyvážení sil a zájmů, pak může fungovat to, co Henry Kissinger považuje za esenci mezinárodního uspořádání – *rovnováha sil*. Z podstaty proto neexistuje žádné konečné „spravedlivé“ uspořádání světa, máme k dispozici jen *proces*, který prokázal své přednosti v dlouhém devatenáctém století v rámci tzv. koncertu velmocí. „Vestfálský mír odrážel praktické přizpůsobení se realitě, nikoli unikátní morální apel ... V evropském soupeření nepřevládl žádný jedinečný nárok na pravdu nebo univerzální zásady,“ píše bývalý ministr zahraničí. (s. 3)

Kissinger je si dobře vědom toho, jaké může mít narušení křehké rovnováhy sil (ať už z jakékoli příčiny) pro systém důsledky. Připomíná v té souvislosti, že „takovou výzvou pro systém bylo v Evropě dvacátého století Německo [a jeho rostoucí moc], jenž rozpoutalo dvě katastrofické války, z nichž se Evropa již nikdy zcela nevzpamatovala.“ (s. 367) Nám je dnes často vnucováno, že tou jedinou příčinou byl všeobjímající nacionalismus.

Henry Kissinger ve své nové knize shrnuje své nejzásadnější úvahy o mezinárodní politice a vztazích, z nichž je patrné jeho hluboké porozumění širokému spektru otázek nejen z oblasti mezinárodní politiky, ale také náboženství (části věnované islámu nám mají mnohé co říci o současném islámském

fundamentalismu) či kultury a tradic světových civilizací. Dává rovněž vyniknout své, již zmiňované, fenomenální historické paměti. Historie v jeho myšlenkovém světě hraje nesmírně důležitou roli. Kissinger proto rozhodně nepatří mezi ty, kdo vyhlásují „konce dějin“. Dějiny pro něj nejsou pouze sledem na sobě nezávislých jednotlivostí, událostí či válek. Henry Kissinger se zaměřuje na pozadí, snaží se demaskovat skutečné příčiny, hledá historické vzorce a trendy a dává tak mnohem lépe porozumět dynamice a zákonitostem chodu dějin. V samém závěru své knihy však zároveň upozorňuje, že „smysl dějin je záležitostí hledání a objevování, nikoli vyhlášení.“ (s. 374)

Henry Kissinger zkrátka má co říci i dnes, dlouho po skončení své aktivní politické kariéry. A možná právě dnes, v tragicky vypjaté mezinárodní situaci. I když to vypadá, že řadu věcí mohou čtenáři znát již ze slavné kissingerovské bible *Umění diplomacie*, a že mnohé zde autor spíše shrnuje, i tak má cenu si jeho pohledy připomenout, často s novými a svěžími komentáři, které by neměly zapadnout. Deskripce a hodnocení stavu současného světa jsou promyšlené a velmi trefné, kvalita analýzy a citu proto to, co je skutečně podstatné, mimořádná. Kissingerova narativní schopnost pak činí jeho myšlenky a otázky vysoké světové politiky dostupné i běžnému čtenáři, aniž by se tak dělo na úkor jejich hloubky. Svě si v knize najde téměř každý, kdo se alespoň trošku zajímá o světové dění a netouží klouzat pouze po povrchu.

Klaus: Samotné bombardování situaci v Kosovu nevyřeší*

PRAHA 12. října 1998 (ČTK) – Předseda Poslanecké sněmovny a ODS Václav Klaus se domnívá, že zvažované letecké útoky sil Severoatlantické aliance proti jugoslávské armádě v srbské provincii Kosovo nemohou samy o sobě situaci v této oblasti vyřešit. Klaus to ČTK řekl po dnešním setkání s bývalým americkým ministrem zahraničí Henrym Kissingerem, s nímž se podle svých slov na tomto názoru shodl.

„Sdílím jeho obavy, že bombardování samo o sobě velmi složitou a velmi komplikovanou situaci v Kosovu vyřešit v žádném případě nemůže, jak se to také nezdařilo bombardováním nikdy v historii,“ prohlásil Klaus. Ocenil také Kissingerův názor, že problém v Kosovu nevytvořil jugoslávský prezident Slobodan Milošević, ale historie. „To se mi zdá docela přesné vyjádření situace,“ uvedl předseda sněmovny a dodal, že „proti historii se bombardováním nebojuje velmi snadno“.

Klaus uvedl, že s bývalým šéfem americké diplomacie hovořil i o politické situaci v České republice a vysvětloval mu důvody k podepsání tzv. opoziční smlouvy mezi ODS a sociální demokracií. „Henryho Kissingera tento netradiční projekt velmi zaujal a považuje to za nápadité, neotřelé, nové řešení situace, které může dát zemi tolik potřebnou politickou stabilitu, kterou ji nedávala existence koaličních vlád,“ uvedl Klaus.

V odlehčeném tónu pak předseda sněmovny poznamenal, že se Kissingera, který ve svých 75 letech působí velmi svěžím dojemem, ptal, jak toho docílil. Někdejší ministr zahraničí USA prý

---

* Zpráva ČTK ze dne 12. října 1998.

v této souvislosti odkázal na vědeckou teorii o zpomalení času při pohybu rychlostí světla a zdůraznil, že proto „nepřetržitě létá přes oceán“, a to pokud možno nadzvukovým dopravním letounem Concorde.

Jan Hrdlička

Doslova několik hodin před odesláním této publikace do tisku uveřejnily světové agentury rozhovor Henryho Kissingera, který osobnost tohoto diplomata a státníka plně dokresluje. Podle bývalého amerického ministra zahraničí se ukrajinská válka blíží k „*bodu zlomu*“. *„Teď, když do jednání vstoupila Čína, se vše bude ubírat k vyvrcholení. Myslím, že tak do konce roku,“* prohlásil. Na otázku novináře, zda by byl ochoten odletět do Ruska jednat s Putinem, kdyby jej o to americký prezident požádal, takřka stoletý Kissinger odpověděl:

„Ano, byl bych tomu nakloněn. Ale v roli poradce, nikoli jako aktivní politik.“

Vydává Institut Václava Klause
Šárecká 29, 160 00 Praha 6
e-mail: office@institutvk.cz
www.institutvk.cz

IVK – Newsletter Institutu Václava Klause
Registrace MK ČR E 11024
Speciál Newsletteru
Datum vydání: 22. 5. 2023